

Nr 292.

Kungl. Maj:ts nådiga proposition till riksdagen med förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm; given Stockholms slott den 23 april 1917.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott; och Kungl. Maj:t förbliver riksdagen med all kungl. nåd och ynnest städse välbevågen.

GUSTAF.

Alexis Hammarström.

Förslag

till

Lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm.

Härigenom förordnas, att 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm skall hava följande ändrade lydelse:

3 §.

Direktionen utgöres, efter stadsfullmäktiges beprövande, av minst nio, högst tjuguen ledamöter, valda sålunda, att en ledamot utses av Stockholms stads konsistorium och de övriga till hälften av stadsfullmäktige bland stadens vid fullmäktigeval röstberättigade inbyggare, som uppnått tjugufem års ålder, och till hälften på sätt här nedan sägs av skoloråden bland personer, vilka äro valbara till ledamöter i skoloråd samt kända för nit om skolväsendet. De ledamöter, som av skoloråden utses, väljas på det sätt, att, sedan varje skoloråd inom sig utsett två ombud, samtliga ombuden inför den bland de territoriella församlingarnas skolorådsordförande, som Stockholms stads konsistorium bestämmer, företaga val av det antal ledamöter, som för varje gång erfordras. Och bör vid sådant val tillses, att till ledamöter väljas personer, som på grund av förtrogenhet med skolväsendets tillstånd och behov inom de olika församlingarna äro skickade att inom direktionen företräda dessa. Valet sker med slutna sedlar, och vid lika röstetal skilje lotten.

Ledamot i direktionen utses — — — avgångne.

Konsistorium, stadsfullmäktige och skolorådens ombud må ock utse suppleanter för de av dem valda ledamöterna till det antal, som anses erforderligt.

Kvinna, som blivit utsedd till ledamot eller suppleant, är berättigad att när som helst avsäga sig uppdraget.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1918. Från och med samma dag skall direktionen hava den sammansättning, som i lagen stadgas, i följd varav val till ledamöter och suppleanter skola äga rum före 1917 års utgång. Av de ledamöter och suppleanter, vilka då utses, skola halva antalet av de utav stadsfullmäktige valda och halva antalet av de utav skolrådets ombud valda eller, om detta antal icke är jämnt, det antal, som är närmast under hälften, efter lottning inför direktionen utträda vid 1918 års slut.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23 april 1917.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern SWARTZ,
 Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena LINDMAN,
 Statsråden: VON SYDOW,
 STENBERG,
 FALK,
 HAMMARSTRÖM,
 MÅRTEN ERICSSON,
 ÅKERMAN,
 CARLESON,
 HANS ERICSON,
 DAHLBERG.

Ändring i lagen angående folkskoleväsendet i Stockholm.

Framställning av Stockholms stadsfullmäktige.

Departementschefen, statsrådet Hammarström anförde:

På därom av Stockholms folkskoledirektion gjord framställning hava stadsfullmäktige i Stockholm i en av överståthållarämbetet överlämnad skrivelse den 18 december 1916 hos Kungl. Maj:t anhållit, att Kungl. Maj:t täcktes för 1917 års riksdag framlägga förslag till lag om viss ändrad lydelse av 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm.

Innan jag närmare ingår på stadsfullmäktiges berörda framställning, torde det för att underlätta frågans bedömande vara lämpligt, att jag först lämnar en kortfattad redogörelse för det sätt, på vilket förvaltningen av Stockholms stads folkskoleväsen tidigare varit och nu är anordnad.

Genom 1842 års folkskolestadga bestämdes, att för varje skoldistrikt, bestående antingen av en stadsförsamling eller socken på landet med en eller flera skolor eller av två eller flera stadsförsamlingar eller socknar, vilka förenat sig om en skola, skulle finnas en skolstyrelse, vilken utgjordes av kyrkoherden eller den prästman, som hans ställe företrädde, såsom ordförande samt några av församlingen valda, inom skoldistriktet boende ledamöter. Skolstyrelsen skulle hava inseende över alla inom distriktet inrättade folkskolor, sorgfälligt vårda deras angelägenheter samt vaka däröver, att undervisningen samvetsgrant besörjdes och flitigt begagnades (§ 2). De kostnader, vilka för skolors underhållande och lärares avlönande åläge församlingarna, borde utgöras gemensamt av varje skoldistrikt för alla inom distriktet befintliga skolor, såvida ej annorlunda därom överenskommes (§ 4 mom. 6).

1842 års
stadga angående
folkundervisningen
i riket.

Till en början ordnades folkskoleväsendet även i Stockholm i enlighet med nämnda stadgas föreskrifter, och varje territoriell församling utgjorde ett skoldistrikt för sig.

Så småningom yppade sig emellertid i vissa avseenden behov utav en mera enhetlig ledning av stadens folkskoleväsen och av särskilda bestämmelser för detsamma. Med anledning härav utfärdade Kungl. Maj:t den 27 september 1861 stadfästelseresolution på ett av särskilda kommitterade uppgjort förslag till stadga angående folkundervisningen i Stockholms stad.

1861 års
stadga angående
folkundervisningen
i Stockholm.

Enligt denna stadga skulle folkskoleväsendet i Stockholms stad utgöra en detta samhälles gemensamma angelägenhet och ombesörjas dels av en för samtliga folkskolorna därstädes tillsatt överstyrelse, dels av 8 särskilda skolstyrelser, en för vardera av stadens territorialförsamlingar (§ 1).

Överstyrelsen skulle utgöras av en ordförande samt av 11 ledamöter, nämligen en av Stockholms stads konsistorium, en av Stockholms stads nämnd, en av varje församlings skolstyrelse och en av överstyrelsen, företrädesvis bland huvudstadens läkare, vald ledamot (§ 2). Den nämnd, som här åsyftas, utgjorde en för hela staden gemensam fattigvårdsstyrelse.

Överstyrelsen valde själv sin ordförande, och skulle, därest någon ledamot därtill utsågs, ny ledamot inväljas i enahanda ordning, vari den till ordförande utsedde blivit inkallad.

Överstyrelsens förnämsta uppgifter voro att utöva den pedagogiska ledningen av folkskoleväsendet, att antaga och entlediga lärare och lärarinnor vid folkskolorna, att hava ett allmänt inseende över skollokaler, att föranstalta om anskaffande av undervisningsmateriel samt att av de för folkskolorna anslagna och till överstyrelsen ingående medlen utbetala de för de särskilda skolorna erforderliga anslag (§ 3). Till sitt biträde ägde överstyrelsen antaga en folkskolinspektör (§ 4).

Skolstyrelsen i varje församling skulle bestå av kyrkoherden eller den prästman,

vilken hans ställe företrädde, såsom ordförande samt av ledamöter, vilka församlingen till det antal, densamma själv bestämde, bland sina medlemmar årligen utsåge.

Skolstyrelsen ålåg att handhava de under dess förvaltning ställda dispositioner och testamentsanslag samt av de medel, församlingen anvisade, bestrida de för folkskoleväsendet erforderliga utgifter, vilka församlingen borde enskilt bekosta, att, då lärare eller lärarinna i folkskola skulle tillsättas, på föreskrivet sätt kungöra ledigheten och mottaga ansökningar samt att, med förord för en av de sökande, till överstyrelsen insända ansökningshandlingarna, att hava vård om skollokalerna med tillhörigheter, att tillse, att skolgången ej försummades, och att i övrigt med omsorgsfull uppmärksamhet följa skolans gång och övervaka dess angelägenheter samt hos överstyrelsen anmäla sådana förhållanden, i vilka rättelse icke genom skolstyrelsens egen åtgärd kunde beredas. Särskilt tillhörde det skolstyrelsens ordförande att sorgfälligt värda sig om religionsundervisningen i folkskolan (§ 5).

Varje församling ålåg att på sin enskilda bekostnad anskaffa och underhålla tjänliga lokaler för sina folkskolor (§ 6).

Förslag om
ändrade be-
stämmelser.

Efter en tid uppstod fråga om en mera utsträckt gemensamhet för de olika församlingarna rörande folkskoleväsendet. I en underdånig skrivelse den 13 december 1879 föreslog överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor, att åliggandet att bygga och underhålla folkskolehusen, som dittills tillhört varje församling särskilt, skulle bliva en alla de territoriella församlingarnas gemensamma angelägenhet. Detta förslag ändrade överstyrelsen år 1894 därhän, att skyldigheten att anskaffa och underhålla lokaler för folkskolorna skulle överflyttas å Stockholms stad såsom borgerlig kommun, eller med andra ord å stadsfullmäktige. Vidare hemställde överstyrelsen i en underdånig skrivelse den 14 december 1900, att Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om sådan ändring i för Stockholm gällande författningar, att beslutanderätten jämväl över den för församlingarna gemensamma folkskolebudgeten komme att överflyttas å stadsfullmäktige. I samband därmed föreslog överstyrelsen även ändrade bestämmelser angående överstyrelsens sammansättning samt sättet för utseende av ledamöter i densamma m. m. Sedan Kungl. Maj:t med anledning härav i proposition nr 68 förelagt frågan för 1903 års riksdag och riksdagen bifallit Kungl. Maj:ts i propositionen framlagda förslag, utfärdades i enlighet därmed den 15 maj 1903 lag angående folkskoleväsendet i Stockholm att träda i kraft den 1 januari 1904.

Lag den 15
maj 1903.

Enligt denna lag utgör folkskoleväsendet i Stockholm, med vissa angivna undantag, en för hela staden gemensam angelägenhet, vilken staden såsom kommun har att värda, och skola i följd härav kostnaderna för folkskoleväsendet, med angivna undantag, beslutas och utgöras på sätt om kommunalutskylder är stadgat. Folkundervisningen i staden ordnas i enlighet med särskild, av Konungen utfärdad stadga (1 §). Folkskoleväsendet handhaves av överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor jämte de territoriella församlingarnas skolråd (2 §). Överstyrelsen utgöres av ledamöter, ut-

sedda av skolråden, Stockholms stads konsistorium och stadsfullmäktige sålunda, att varje skolråd ävensom konsistorium välja en ledamot samt stadsfullmäktige bland stadens vid fullmäktigeval röstberättigade inbyggare, som uppnått 25 år, lika många ledamöter som hela antalet av de utav skolråden valda (3 §). Överstyrelsen intager med avseende å folkskoleväsendet enabanda ställning, som finnes anvisad åt de i gällande förordning om kommunalstyrelse i Stockholm omförmälda nämnder, en var inom dess område. Angående överstyrelsens övriga allmänna åligganden samt om ordningen och sättet för ärendenas behandling hos överstyrelsen gäller vad därom föreskrives i särskild, av Konungen för överstyrelsen utfärdad instruktion; och skall beträffande överstyrelsens verksamhet jämväl lända till efterrättelse bestämmelserna uti den i 1 § omförmälda stadga (4 §). Skolråden hava att i tillämpliga delar ställa sig till efterrättelse nädiga förordningen om kyrkostämma samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863 ävensom den stadga, varom förmäles i 1 § här ovan (5 §). Angående dispositioner och testamentsanslag med avseende å folkskoleväsendet, vilka före lagens ikraftträdande blivit eller därefter bliva ställda under överstyrelsens eller skolråds förvaltning, gäller vad särskilt är eller varder stadgat (6 §). Dessa bestämmelser äro ännu gällande.

Enligt av Kungl. Maj:t samma dag fastställd instruktion för överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor skall överstyrelsen, bland annat, hava inseende över skollokalerna samt till stadsfullmäktige avgiva förslag om försäljning eller köp av fastighet samt större byggnadsarbeten ävensom förslag till utgifts- och inkomststat för folkskoleväsendet (§ 7). De för folkskoleväsendet anslagna medlen skola ställas till överstyrelsens förfogande för att användas till därmed avsedda ändamål (§ 8).

Instruktion
för översty-
relsen.

Sådan stadga angående folkundervisningen i Stockholm, som åsyftas i 1 § av förberörda lag, hade utfärdats av Kungl. Maj:t den 8 november 1901.

1901 års
stadga angående folkun-
dervisningen
i Stockholm.

Enligt denna stadgas nuvarande lydelse har överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor den huvudsakliga ledningen av stadens folkskoleväsen.

Jämlikt § 9 av samma stadga har församlings skolråd till uppgift: att genom framställning till överstyrelsen i frågor, som på överstyrelsens prövning eller åtgärd bero, söka främja folkskoleväsendets utveckling och förbättring såväl inom staden i dess helhet som särskilt inom församlingen; att till överstyrelsen avgiva yttranden i frågor, som till skolrådet hänskjutas; att tillse, att skolgången ej försummas, och för övrigt med omsorgsfull uppmärksamhet följa skolans arbete och övervaka dess angelägenheter samt hos överstyrelsen anmäla sådana förhållanden, i vilka rättelse icke genom skolrådets egen åtgärd kan vinnas; att vaka över den undervisning, som, efter medgivande av skolrådet, får i hemmen meddelas åt vissa barn; samt att utöva de särskilda bestyr, som på grund av stadgan eller eljest enligt lag och författning tillkomma skolråd i Stockholm. Dessutom äger skolrådet enligt nämnda stadga att utfärda tjänstgöringsbetyg åt lärare (§ 10), att befrämja inrättandet och begagnandet av församlingsbibliotek (§ 11) och att, där kyrkostämman så beslutar, mottaga och för givet ändamål använda egendom eller medel, som genom gåva eller testamente tillfallit församlingen för befrämjande av folkskoleväsendet därstädes (§ 59). Skolrådets ledamöter äga ej blott att närvara vid de sammanträden, som överstyrelsens ordförande en gång under

varje läsår skall hålla med folkskolinspektören och ombud för de vid skolorna anställda lärare för att överlägga om frågor angående folkskoleväsendet inom staden, utan även att deltaga i överläggningarna (§ 5).

Ändring i
1903 års lag
och barna-
vårdslagen.

På grund av bestämmelserna i ovannämnda lag ökades antalet ledamöter i överstyrelsen, i samma mån som församlingarna delades och skolrådets antal växte. År 1906 utgjorde sålunda överstyrelsens medlemsantal 25. Delning av ytterligare 3 församlingar syntes då förestå. Efter denna delning skulle antalet ledamöter i överstyrelsen uppgå till 31. Överstyrelsen ansåg ett sådant medlemsantal vara för stort. I underdånig skrivelse den 22 december 1906 hemställde överstyrelsen därför om åtgärder för åstadkommande av ändring av 3 § i förenämnda lag. Enligt överstyrelsens mening borde medlemsantalet i överstyrelsen fixeras till 21. Av dessa borde en utses av Stockholms stads konsistorium, 10 av skolråden och 10 av stadsfullmäktige. För val av de ledamöter, som skolråden skulle insätta i överstyrelsen, borde staden av överståthållarämbetet efter vissa grunder indelas i 10 valområden. I sammanhang därmed hemställde överstyrelsen även om sådan ändring i instruktionen för överstyrelsen, som bemyndigade överstyrelsen att i vissa fall överlämna sin beslutanderätt åt särskilda delegerade, samt om åtgärder för åstadkommande av viss ändring av 2 § i lagen den 13 juni 1902 om uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

I häröver infordrade utlåtanden hemställde sju skolråd om bibehållande av skolrådets valrätt oförändrad och fem om bifall i huvudsak till överstyrelsens förslag.

Stockholms stads konsistorium, som fann överstyrelsens förslag innebära en kränkning av den rätt, församlingarna av ålder innehaft, att insätta var sin representant i överstyrelsen för att därstädes bevaka församlingens intressen, avstyrkte överstyrelsens förslag och uttalade, att, om en inskränkning av antalet ledamöter i överstyrelsen skulle ske, denna borde drabba stadsfullmäktige, vilkas representanter enligt konsistoriets mening lämpligast borde bli 8.

I avgivet utlåtande anförde stadsfullmäktige, att fullmäktige delade den uttalade uppfattningen angående lämpligheten av en begränsning av ledamöternas antal till 21. Att för åstadkommande av en dylik begränsning minska stadsfullmäktiges inflytande på överstyrelsens sammansättning borde enligt fullmäktiges mening icke ifrågasättas. Frågan om väljande av de ledamöter, som skulle utses av skolråden, kunde enligt stadsfullmäktiges mening lämpligen lösas så, att varje skolråd utsåge visst lika antal, exempelvis 2, elektor, vilka sammanträdde förslagsvis inför ordföranden i Storkyrkoförsamlingens skolråd till val av de ledamöter, som varje gång skulle utses.

Med anledning av nyssnämnda ansökning föreslog Kungl. Maj:t 1908 års riksdag (proposition nr 182) att antaga ett förslag till lag om ändrad lydelse av 3 och 4 §§ i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm, enligt vilket 1:a stycket i 3 § skulle lyda sålunda: »Överstyrelsen utgöres av 21 ledamöter, vilka utses en av Stockholms stads konsistorium, 10 av stadsfullmäktige bland stadens vid fullmäktigeval röstberättigade inbyggare, som uppnått 25 år, och 10 bland ledamöterna i de territoriella församlingarnas skolråd på sådant sätt, att varje skolråd väljer 2 elektor och dessa elektor vid sammanträde inför ordföranden i Storkyrkoförsamlingens skolråd förrätta valet», och 4 § erhålla följande tillägg: »Överstyrelsen äger att åt särskilda inom densamma för handläggning av nedan angivna ärenden utsedda nämnder, en var bestående av minst 5 personer, överlämna att enligt de närmare föreskrifter, som av styrelsen meddelas, med styrelsens rätt och befogenhet besluta om beviljande av tjänstledighet åt och förordnande av vikarier för lärare, om tillämpning på enskilda fall av bestämmelser, antagna av styrelsen, om åtgärder enligt gällande folkskolestadga mot vanartade skolbarn eller tredskande föräldrar och målsmän samt för övrigt i mindre ärenden av ekonomisk natur; skolande dock för giltigheten av dylik nämnds beslut erfordras, att minst 3 av dess ledamöter deltagit i beslutet och att samtliga tillstädesvarande ledamöter varit om detsamma ense. Om överstyrelsens rätt att åt nämnd uppdraga handläggningen av ärenden rörande uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn gäller vad särskilt är stadgat. Av ovanberörda nämnder vidtagna åtgärder skola vid överstyrelsens nästföljande sammanträde för styrelsen anmälas.» I annat sammanhang (proposition nr 181) föreslog Kungl. Maj:t vid samma riksdag bestämmelser om rätt för folkskolestyrelse i städer, där folkskoleväsendet enligt samtidigt avgivet förslag skulle handhavas av stadsfullmäktige, att åt särskild nämnd uppdraga jämväl handläggningen av ärenden angående uppfostran av vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

Lagutskottet fann sig förhindrat att tillstyrka bifall till den ifrågasatta ändringen av 3 § nämnda lag, enär de nya bestämmelserna rörande överstyrelsens sammansättning icke syntes utskottet taga tillbörlig hänsyn till de olika församlingarnas berättigade anspråk på att bliva representerade i överstyrelsen. Enligt utskottets uppfattning vore det nämligen av stor vikt för ernående av ett gott resultat, att församlingarna icke undanskötes från deltagande i vården om folkskolan i större utsträckning än som nödvändiggjordes av hithörande frågors handläggning såsom en för hela staden gemensam angelägenhet. Mot det i den föreslagna 4 § av ifrågasvarande lag väckta förslaget hade utskottet däremot icke funnit anledning

till någon erinran. Utskottet avstyrkte följaktligen den föreslagna ändringen av 3 § men hemställde, att det föreslagna tillägget till 4 § skulle godkännas. Vid ärendets föredragning i kamrarna biföll andra kammaren Kungl. Maj:ts proposition, varemot första kammaren godkände utskottets hemställan. Den föreslagna ändringen av 3 § blev sålunda icke av riksdagen godkänd.

Med anledning av Kungl. Maj:ts ovanberörda förslag till ändring i lagen angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn beslöt 1908 års riksdag vidare sådan ändring av 2 § i nämnda lag, att överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor skulle äga att för handläggning av barnvårdsärenden tillsätta en särskild nämnd, vilken skulle bestå av den av stadens konsistorium utsedde ledamoten samt minst fyra utav styrelsens övriga ledamöter, dock att alla framställningar till stadsfullmäktige skulle göras av styrelsen i dess helhet.

Lag om ändrad lydelse av 4 § i förutnämnda lag den 15 maj 1903 utfärdades den 29 juni 1908 och trädde i kraft den 1 januari 1909. Vid samma tidpunkt trädde i tillämpning den 29 juni 1908 utfärdad lag om ändrad lydelse av § 2 i lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn.

Bestämmelser
rörande folk-
skolestyrelse
i lagen an-
gående folk-
skoleväsendet
i vissa städer.

För jämförelse torde här bära erinras om följande bestämmelser i den av 1909 års riksdag antagna, av Kungl. Maj:t den 25 juni 1909 fastställda lagen angående folkskoleväsendet i vissa städer (dock ej i Stockholm):

I stad, där stadsfullmäktige finnas och Konungen på framställning av stadsfullmäktige eller kyrkostämman därom förordnat, skola folkskoleväsendet samt frågor om uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn utgöra en för hela staden gemensam angelägenhet, vilken staden såsom kommun har att vårda. I sådan stad skola kostnaderna för ovannämnda ändamål beslutas och utgöras på sätt om kommunalutskylder är stadgat (§ 1). Där ej Konungen med avseende å särskilda vid tiden för denna lags utfärdande förefintliga förhållanden annorlunda förordnar, utgöres folkskolestyrelsen av kyrkoherden i stadsförsamlingen eller, där i en stad flera stadsförsamlingar med särskilda kyrkoherdar finnas, den bland dessa, som domkapitlet utser, samt, efter stadsfullmäktiges beprövande, av ett jämnt antal ledamöter, minst 8 och högst 20, utsedda till hälften av stadsfullmäktige bland stadens vid fullmäktigeval röstberättigade inbyggare och till hälften av kyrkostämman eller, där stadsförsamlingarna äro flera, av kyrkostämmorna var för sig enligt den fördelning dem emellan, som domkapitlet för varje fall bestämmer, bland de å kyrkostämman röstberättigade. Domkapitlet, stadsfullmäktige och kyrkostämman må ock utse suppleanter för de av dem valda ledamöterna till det antal, som anses erforderligt (§ 4).

Ändring i
barnvårds-
lagen.

1909 års riksdag antog även av Kungl. Maj:t (proposition nr 103) föreslagen lag om ändrad lydelse av 2 § i lagen den 13 juni 1902 angående uppfostran åt vanartade och i sedligt avseende försummade barn. Genom denna lagändring erhöi folkskolestyrelse i stad, där folkskoleväsendet

på grund av nyss omförmälda lag den 25 juni 1909 handhaves av stadsfullmäktige, enahanda befogenhet, som genom 1908 års lagändring medgivits överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor, att uppdraga handläggningen av ärenden angående vanartade och i sedligt avseende försummade barn åt en särskild nämnd.

Jämlikt nådig kungörelse den 13 mars 1914 benämnes överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor numera »Stockholms folkskoledirektion». Överstyrelsens nuvarande namn.

Enligt av direktionen till Kungl. Maj:t avgiven berättelse över Stockholms stads folkskolor för år 1915, sid. 4 och 5, hade direktionen under nämnda år bestått av 29 ledamöter. Jämlikt förberörda lag den 29 juni 1908 om ändrad lydelse av 4 § i lagen angående folkskoleväsendet i Stockholm hade under året varit tillsatta 3 nämnder för folkskolärenden: undervisningsnämnden, ekonominämnden och skolhusnämnden, vilka haft att dels förbereda ärenden till föredragning inför folkskoledirektionen, dels fatta beslut å direktionens vägnar i vissa ärenden. För handläggning av ärenden rörande de under Stockholms folkskoledirektion från och med år 1912 ställda kommunala yrkesskolorna hade under året varit tillsatt en nämnd, yrkesskolenämnden. Dessutom hade direktionen tillsatt en särskild nämnd, folkskoledirektionens barnavårdsnämnd, för att handlägga barnavårdsärenden. Undervisningsnämnden hade 6, ekonominämnden 5, skolhusnämnden 6, yrkesskolenämnden 5 och barnavårdsnämnden 7 medlemmar. Folkskoledirektionens nämnder.

Jag övergår nu till Stockholms stadsfullmäktiges förenämnda underdåniga skrivelse den 18 december 1916 med hemställen om viss ändrad lydelse av 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm.

Såsom jag förut framhållit, är stadsfullmäktiges förevarande skrivelse grundad på en av stadens folkskoledirektion hos stadsfullmäktige i ämnet gjord framställning. I denna anför folkskoledirektionen i huvudsak följande: Folkskoledirektionens framställning till stadsfullmäktige.

Det vore ett sedan länge överklagat förhållande, att det ledamotsantal, varav Stockholms folkskoledirektion bestode, vore allt för stort för en förvaltningsmyndighet och härigenom medförde avsevärda olägenheter vid utförandet av de uppgifter, som vore direktionen anvisade. Med anledning härav och då en ytterligare ökning av antalet ledamöter syntes förestå under den närmaste framtiden, tillåte sig folkskoledirektionen anhålla om stadsfullmäktiges medverkan till att en lämplig begränsning av ledamotsantalet bleve genomförd.

Sedan direktionen därefter erinrat om ovannämnda bestämmelser i 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm, yttrar direktionen vidare:

Antalet ledamöter i folkskoledirektionen vore således icke för närvarande bestämt utan ökades i samma mån som församlingarnas och därmed skolrådets antal växte.

Med varje ny församling tillkomme 2 ledamöter i direktionen. Under den tid av tretton år, under vilken ovannämnda bestämmelser varit gällande, hade antalet ledamöter på grund av delning av Adolf Fredriks, Östermalms samt Jakobs och Johannes församlingar ävensom genom inkorporering av Brännkyrka och Bromma församlingar ökat med 14, eller från 17 till 31. En ytterligare ökning av ledamotsantalet komme att äga rum vid Katarina församlings delning, vilken förväntades komma att träda i verket under år 1917.

Direktionen erinrar vidare om den av överstyrelsen för Stockholms stads folk-skolor i det föregående omförmälda underdåniga skrivelse den 22 december 1906 om ändring i bestämmelserna angående överstyrelsens sammansättning och Kungl. Maj:ts därav föranledda proposition till 1908 års riksdag samt om riksdagens då fattade beslut i ärendet. Därefter fortsätter direktionen:

Frågan upptogs härefter i en inom stadsfullmäktige väckt motion om ändrad sammansättning av överstyrelsen. I yttrande häröver den 15 april 1910 till stadsfullmäktiges beredningsutskott (Bihang nr 58 till beredningsutskottets utlåtanden och memorial för år 1910) uttalade överstyrelsen den meningen, att ledamotsantalet borde fixeras och alla dess ledamöter väljas av stadsfullmäktige utom en, vilken som dittills borde utses av Stockholms stads konsistorium. Tillika meddelade överstyrelsen, att den hade för avsikt att inom den närmaste framtiden, och i varje fall så snart ny församlingsindelning eller inkorporering därtill gäve ytterligare anledning, ingå till Kungl. Maj:ts med förslag i ämnet. Denna plan hade emellertid icke hittills blivit fullföljd i avvaktan på resultatet av den av stadsfullmäktige beslutade utredningen angående omorganisation av huvudstadens kommunalförvaltning.

Uti det i sistnämnda ärende i mars 1914 av bankdirektören P. R. Rabe avgivna betänkandet behandlades även frågan om folkskoledirektionens sammansättning, i det däri föresloges, att direktionen skulle bestå av 15 ledamöter jämte 6 suppleanter. Av ledamöterna skulle 14 utses av stadsfullmäktige och en av Stockholms stads konsistorium. Suppleanterna skulle alla väljas av stadsfullmäktige. Bland ledamöterna skulle åtminstone 10 och av suppleanterna minst 4 tillhöra stadsfullmäktige.

Efter att hava uttalat, att det låge i öppen dag, att antalet ledamöter i direktionen (vid förslaget avgivande 29, numera efter Bromma församlings inkorporering 31) vore alldeles för stort för en förvaltningsmyndighet, även om denna hade en så omfattande och viktig uppgift som folkskoleväsendet i Stockholm, lämnade förslagsställaren i sin motivering bland annat följande framställning rörande de olägenheter, som följde av det stora ledamotsantalet och sättet för ledamöternas utseende:

»De raska och fria arbetsformer, som här böra praktiseras, försvåras naturligtvis av denna omständighet, som måste tendera till att påtrycka överläggningarna en stelare och mera parlamentarisk prägel. Ledamotsantalet bör därför begränsas till en viss siffra, här föreslagen till 15, vilket torde vara alldeles tillräckligt för styrelsens arbetsuppgifter, därest dessa ordnas i praktiska former. Den lagändring, som detta förslag förutsätter, torde lämpligen böra givas formen av ett bemyndigande åt stadsfullmäktige att, eventuellt inom vidare angivna gränser, exempelvis såsom i Göteborg 14 och 20, själva bestämma styrelsens ledamotsantal. Emellertid äro de nu gällande bestämmelserna olämpliga icke endast i fråga om styrelsens ledamotsantal utan även med avseende å sättet för ledamöternas väljande, en fråga som vid en begränsning av ledamotsantalet för övrigt nödvändigtvis måste upptagas och ordnas på annat sätt än nu. Styrelsen utses för närvarande av sexton olika korporationer. Härigenom omöjliggöres varje tillämpning av enhetliga grundsatser vid dess sam-

mansättning. Den ena korporationen känner icke, vilka de andra välja; vissa intressen och synpunkter kunna bliva onödigt starkt tillgodosedda, andra helt lämnade utanför. De särskilda ledamöterna i den stora styrelsen äro i allt för stor utsträckning på förhand obekanta med varandras uppfattning, varigenom samarbetet inom styrelsen måste försvåras. En förvaltningsstyrelse bör vara så sammansatt, att de olika synpunkter, som inom den beslutande församlingen göra sig gällande, på ett personligen lämpligt sätt företrädas, så att ledamöterna lätt kunna samarbeta utan band av parlamentarisk formalism. Denna fordran uppfylla knappast de nuvarande reglerna för folkskoleöverstyrelsens sammansättning.»

Över detta betänkande och förslag hade folkskoleledningen den 18 december 1914 avgivit yttrande (Bihang nr 30 C till beredningsutskottets utlåtanden och memorial för år 1915) och därvid tillstyrkt, att ledamotsantalet skulle inskränkas till 15, av vilka en skulle utses av konsistoriet och de övriga av stadsfullmäktige.

Frågan om en allmän omorganisation av kommunalförvaltningen i Stockholm befunne sig ännu på de första förberedelsernas stadium, och den allmänna meningen torde vara, att densamma borde lösas på de partiella reformernas väg. Oavsett detta torde med avseende därå, att folkskoleledningen i viktiga avseenden intoge en annan ställning än övriga kommunala nämnder, hinder i det allmänna kommunala omorganisationsproblemets svävande läge icke böra möta mot genomförande av ändrade bestämmelser rörande direktionen, åtminstone så vitt anginge reglerna för dess sammansättning.

Direktionen ansåge därför, att åtgärder borde omedelbart vidtagas för åstadkommande av ändrad lagstiftning angående dess sammansättning, och då på grund av den snart förestående församlingsdelningen det vore angeläget, att frågan bringades redan under 1917 års riksdags prövning, hade direktionen trots det för tids vinnande vara ändamålsenligt att, i stället för att själv ingå till Kungl. Maj:t med framställning i ärendet, vilken i sådant fall givetvis skulle utställas till stadsfullmäktiges yttrande, hemställa, att stadsfullmäktige måtte hos Kungl. Maj:t göra sådan framställning.

I huvudspörsmålet om begränsning av ledamotsantalet torde icke någon meningskiljaktighet råda därom, att en sådan begränsning vore av behovet påkallad. Till vad med avseende därå förut anförts ansåge sig direktionen endast böra lägga, att erfarenheten visat, att det stora antalet ledamöter stundom innebure en fara för att nödig kontinuitet i direktionens verksamhet icke bleve iakttagen.

Vad anginge det nya stadgande om ledamotsantalet, som således borde införas, hade direktionen, som ovan nämnts, i sitt yttrande den 18 december 1914 uttalat sig för att antalet borde bestämmas till 15. Så länge under direktionens handläggning skulle falla alla nu dithörande ärenden, torde också starka skäl tala emot en sänkning av denna siffra. Det vore emellertid att förutse, det en inskränkning av direktionens arbetsområde så småningom bleve genomförd. Särskilt torde på grund av pågående utredning om ändrade bestämmelser angående vården av vanartade eller sedligt försummade barn och den ifrågasatta nya lagstiftningen om barn utom äktenskap samt i enlighet med förslag, som även av andra olika anledningar framkommit, barnavårdsärendena komma att överlämnas till en fristående myndighet. I det av bankdirektören Rabe avgivna förslaget vore därjämte åsyftat, att även yrkesskoleärendena skulle skiljas från direktionens inseeende. Blev på sådant sätt eller eljest direktionens verksamhetsområde inskränkt till handhavandet av det egentliga folkskoleväsendet, torde ledamotsantalet kunna ytterligare minskas. Och på det att en sådan av förhållandena

påkallad nedsättning av antalet måtte kunna ske utan att en lagändring därför behöfve vidtagas, syntes lämpligen en högsta och en lägsta gräns för ledamotsantalet böra införas. En dylik regel gällde också beträffande folkskolestyrelserna i vissa städer och ett flertal andra kommunala förvaltningsmyndigheter. Såsom en lämplig lägsta gräns ansåge direktionen ett antal av 9 ledamöter kunna bestämmas.

Vidkommande därefter sättet för val av ledamöter, hade direktionen icke något att erinra emot att en ledamot fortfarande utsåges av stadens konsistorium. Såsom direktionen i sitt yttrande den 15 april 1910 anförde, torde den omständigheten, att kyrkan hade en representant i folkskolans lokala överstyrelse, icke kunna anses vara annat än ett lämpligt uttryck för det mått av samarbete, som allt fort funnes mellan skolans och kyrkans uppfostrargärning. Direktionen ville härvid även erinra om att i folkskolestyrelserna i de städer, i vilka folkskoleväsendet jämlikt lagen den 25 juni 1909 överflyttats till stadsfullmäktige, kyrkoherden i stadsförsamlingen eller, där i en stad flera stadsförsamlingar med särskilda kyrkoherdar funnes, en bland dessa hade säte och stämma, samt att i Göteborg tre av stadens kyrkoherdar vore ledamöter i folkskolestyrelsen.

Det mest svårlösta spörsmålet mötte otvivelaktigt i fråga om skolrådets rätt att inverka på direktionens väljande. Det hade också varit på denna fråga, som det för 1908 års riksdag framlagda förslaget fallit. Då direktionen nu, i överensstämmelse med sin, enligt vad förut vore anförde, i skrivelserna den 15 april 1910 och den 18 december 1914 uttalade uppfattning, förordade, att skolrådets deltagande i direktionens väljande måtte upphöra, trodde sig direktionen kunna utgå från att frågan, sedan den senast varit föremål för statsmakternas behandling, kommit i ett annat läge. Detta syntes kunna betecknas med att efter den tiden dels lagen den 25 juni 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer tillkommit och dels kungl. folkskolöverstyrelsen upprättats.

Vad huvudstadens skolråd beträffade, torde det kunna utan överdrift sägas, att deras ställning genom utvecklingens gång allt mer försvagades. Detta torde ligga i sakens natur, i det att sammanförandet av stadens folkskoleväsende under gemensam ledning med nödvändighet krävde en enhetlig och planmässig behandling av dithörande ärenden i det hela. Härmed vore även besvarad den invändning, som lagutskottet vid 1908 års riksdag framställt emot det då framlagda förslaget. En genomförd planmässig organisation av folkskoleväsendet borde icke vara bunden av församlingsgränserna, och vid genomförandet därav erhöles alltså hänsynen till särskilda församlingsintressen allt mindre utrymme. Skolråden behöfve därför icke, i den mån de rätt fattade sin uppgift, förlora all betydelse. Utom att de kunde med intresse följa undervisningen vid inom församlingen befintliga skolor, ägde de enligt gällande folkskolestadga att hos direktionen göra de framställningar och påminnelser, vartill de funne omständigheterna föranleda, en initiativrätt, vars vikt icke borde underskattas. Ett uttryck för den ändring i skolrådets ställning, som förhållandena medfört, vore den förändring, som genom kungl. kungörelsen den 4 februari 1916 vidtagits i folkskolestadgan i Stockholm, varigenom skolråden, som förut haft att upprätta förslag bland sökande till folkskollärartjänst, inom vilket förslag direktionen ansetts vara bunden vid tjänstens tillsättaude, numera allenast hade att avgiva yttrande angående de sökandes meriter och den ordning, vari de ansåges böra ifrågakomma.

Om i syftet med skolrådets rätt att utse ledamöter i direktionen ansetts ingå att vinna garanti för att i densamma komme att sitta personer med mera lokal kännedom om förhållandena i de olika stadsdelarna, torde stadsfullmäktige dock i tillräck-

lig grad kunna taga hänsyn därtill, likasom de måste vara bättre skickade att tillse, att den speciella sakkunskap, som erfordrades i pedagogiskt, hygieniskt, ekonomiskt eller kommunaltekniskt avseende, bleve behörigen företrädd. På samma sätt torde stadsfullmäktige kunna åtminstone lika väl som skolråden sörja för att föräldrainsatset bleve vid direktionens utseende tillräckligt tillgodosett.

Vid frågans lösning kunde även andra utvägar möjligen ifrågasättas. En dylik vore, att efter mönstret av Göteborgs folkskolestyrelse Stockholms stads konsistorium finge inom eller utom sin egen krets utse exempelvis tre ledamöter i direktionen. En sådan anordning, som hade ett historiskt berättigande i Göteborg, torde dock icke vinna tillslutning i Stockholm. En utväg vore också, att i överensstämmelse med 1908 års kungl. proposition elektorerna för skolråden ägde välja vissa ledamöter. Härvid vore dock att märka, att det eftersträfvade representationssyftet i sådant fall icke skulle vinnas, i det att det lokala skolintresset i varje församling, med därmed följande mera ingående kännedom om varje särskild skola, icke skulle göra sig gällande. Härtill komme, att svårigheter skulle möta vid tillämpning av den här ovan förordade beträffningen om ett allenast inom vissa gränser fixerat ledamötsantal i direktionen.

Vunne direktionens hemställan bifall, borde givetvis antalet ledamöter inom de bestämda gränserna på förslag av direktionen bestämmas av stadsfullmäktige.

För den händelse erfarenheten skulle giva vid handen, att det vore lämpligt att utse suppleanter för direktionens ledamöter, ansåge direktionen, att möjlighet därtill borde beredas genom föreskrift i likhet med vad som härutinnan funnes stadgat i 4 § av lagen den 25 juni 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer.

Vad bankdirektören Rabes förslag i övrigt innehöller angående grunder för val av ledamöter i direktionen torde icke i detta sammanhang böra upptagas till prövning.

I enlighet med vad direktionen sålunda anfört hemställde direktionen, att stadsfullmäktige snarast, om möjligt redan under december 1916, måtte hos Kungl. Maj:t i underdånighet anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes för 1917 års riksdag framlägga följande förslag till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm:

»Härigenom förordnas, att 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm skall hava följande ändrade lydelse:

3 §.

Folkskoleledningen utgöres av minst nio, högst femton ledamöter. Av dessa utses en av Stockholms stads konsistorium samt, efter stadsfullmäktiges beprövande, minst åtta, högst fjorton av stadsfullmäktige bland stadens vid fullmäktigeval röstberättigade inbyggare, som uppnått tjugufem år.

Ledamoten i direktionen utses — — — avgångne.

Konsistorium och stadsfullmäktige må ock utse suppleanter för de av dem valda ledamöterna till det antal, som anses erforderligt.

Kvinna, som blivit utsedd till ledamot eller suppleant, är berättigad att när som helst avsäga sig uppdraget.

Folkskole-
direktionens
hemställan.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1918. Från och med samma dag skall direktionen hava den sammansättning, som i lagen stadgas, i följd varav enligt däri meddelade bestämmelser val till ledamöter i direktionen skall före 1917 års utgång av stadsfullmäktige verkställas. Av de ledamöter, vilka då utses, skall halva antalet efter lottning inför direktionen utträda vid slutet av år 1918.»

Beträffande detta direktionens förslag voro två dess ledamöter av skiljaktig mening, åsyftande att säkerställa skolrådets inflytande å folkskoledirektionens sammansättning.

Stadsfullmäktiges framställning.

Uti sin underdåniga framställning den 18 december 1916 hava stadsfullmäktige enligt samma dag fattat beslut anhållit, att Kungl. Maj:t ville för 1917 års riksdag framlägga det av folkskoledirektionen sålunda förordade förslaget till lag om ändrad lydelse av 3 § i lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm.

Vid stadsfullmäktiges skrivelse var fogat beredningsutskottets utlåtande och memorial nr 347, innehållande folkskoledirektionens ovanberörda framställning jämte utdrag av det vid ärendets behandling hos direktionen förda protokoll, redogörelse för ett inom stadsfullmäktige år 1909 väckt förslag om ändrade bestämmelser rörande sättet för val av direktionens ledamöter samt utskottets eget yttrande i ämnet.

Överståthållarämbetet har med skrivelse den 30 december 1916 överlämnat stadsfullmäktiges förevarande framställning och därvid hemställt om bifall till densamma.

På grund av remiss hava utlåtanden i ärendet avgivits den 3 januari 1917 av folkskolöverstyrelsen, som hört vederbörande skolråd, och den 9 januari 1917 av Stockholms stads konsistorium.

Skolråden.

De av skolråden avgivna yttrandena röra sig förnämligast om förslaget, att skolrådets hittillsvarande rätt att välja ledamöter i direktionen skulle upphöra. Tolv av skolråden, nämligen de i Storkyrkoförsamlingen, Jakobs, Maria, Katarina, Kungsholms, Hedvig Eleonora, Oscars, Engelbrekts, Gustaf Vasa, Matteus, Johannes och Brännkyrka församlingar, hava avstyrkt bifall till detta förslag. Som skäl härför har anförts, bland annat, att överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor ännu år 1907 haft den uppfattningen, att församlingarna icke borde undanskjutas från deltagandet i vården om folkskolan; att även Stockholms stadsfullmäktige då betraktat skolrådets representation i denna överstyrelse såsom en den naturligaste sak, och att ingenting inträffat, som borde föranleda ett omstörtande av de nuvarande grunderna för tillsättningen av folkskolans styrelse i huvudstaden; att, då det försök, som år 1908 gjorts att i någon mån

inkräkta på skolrådets rätt beträffande val av överstyrelse, strandat på riksdagens motstånd, det fordrades starka skäl för att nu helt och hållet beröva skolråden denna rätt, och att man förgäves sökte sådana skäl i direktionens skrivelse; att lagen den 25 juni 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer, som åberopats för påståendet, att frågan nu kommit i ett annat läge, hävdade, att stadsfullmäktige skulle tillsätta endast hälften av folkskolestyrelsen; att folkskolöverstyrelsens tillkomst, som likaledes åberopats i nyssnämnda avseende, icke utgjorde något skäl för att beröva skolråden deras rätt till inflytande på direktionens sammansättning; att gentemot påståendet, att förefintligheten av flera valkorporationer skulle »omöjliggöra varje tillämpning av enhetliga grundsatser» vid direktionens utväljande, tryggt kunde uppställas den anmärkningen, att församlingarna och skolråden särdeles väl använt sin valrätt genom att i överstyrelsen insätta från ett håll en pedagog, från ett annat en byggnads-sakkunnig person, från ett tredje en lämplig kandidat till ordförandeskapet o. s. v.; att det alltjämt fortgående försvagandet av skolrådets ställning icke vore en politik, som lände till skolans bästa, enär ett sådant försvagande otvivelaktigt vore den säkraste vägen att minska skolrådets intresse för skolans angelägenheter; att det kärleksfulla intresse, som ägnades skolan av personer, vilka kände sig hava en verklig uppgift för densamma, dock icke vore att bortkasta; att, om huvudstadens skolväsen förlorade det stöd, som församlingsintresset varit och vore, det torde bliva svårt för direktionen att lämna någon ersättning därför; att den rent politiska partibildningen för varje år i allt högre grad övade sitt inflytande på stadsfullmäktiges sammansättning och på nästan alla ärenden, som stadsfullmäktige hade att behandla, men att det varken vore klokt eller rådligt att göra även folkskoleväsendet beroende av partisynpunkter och partihänsyn; samt att, om stadsfullmäktige ensamma skulle utse ledamöterna i direktionen, fara vore, att de ekonomiska intressena och icke skolans alla intressen finge göra sig gällande.

Skolrådet i Oscars församling har såsom sin mening uttalat, att om en inskränkning av antalet ledamöter i direktionen skulle komma till stånd, denna inskränkning borde gå ut över stadsfullmäktiges representanter, icke över skolrådets, eller ock att stadsfullmäktige och skolråden borde i lika mått vidkännas minskning av sina representanter.

De återstående tre skolråden, nämligen de i Klara, Adolf Fredriks och Bromma församlingar, hava tillstyrkt förslaget, det sistnämnda dock under djupt beklagande av att sambandet mellan församlingen och direktionen skulle upphöra.

Beträffande frågan om begränsning av direktionens medlemsantal hava

skoloråden i allmänhet vitsordat behovet av en sådan. Somliga skoloråd hava dock framhållit, att ett större antal medlemmar kunde medföra icke endast olägenheter utan även fördelar. Dels kunde det större antalet tillföra direktionen större sakkunskap, dels kunde det medföra en mindre arbetsbörda för de särskilda ledamöterna, enär en och samma ledamot då icke behövde tagas i anspråk för ett flertal av direktionens nämnder. Flera skoloråd hava uttalat, att den nödiga begränsningen skulle kunna vinnas, utan att skoloråden berövades sitt inflytande på direktionens sammansättning, och i sådant syfte föreslagit nya bestämmelser för skolorådens deltagande i valet av ledamöter.

Stockholms
stads konsi-
storium.

Stockholms stads konsistorium har hemställt, att Kungl. Maj:ts tacktes lämna stadsfullmäktiges ifrågavarande hemställan, i den form vari den nu föreläge, utan avseende, och som skäl härför anfört:

Vad först antalet ledamöter i direktionen vidkomme, ville konsistoriet gärna medgiva, att det kunde tarva en reducering från nuvarande höga siffra, 31, men kunde icke annat än starkt ifrågasätta, om icke direktionen och stadsfullmäktige ginge väl långt i sin begränsning. Det borde nämligen ihågkommas, att direktionen inom sig utsåge flera nämnder, enligt 4 § av lagen den 15 maj 1903 bestående av minst 5 ledamöter vardera. Även om dessa nämnder genom förestående och ifrågasatta utbrytningar av vissa ärenden från direktionens förvaltningsområde framdeles skulle bliva färre, så syntes av den begränsning, som nu föreslagits, bliva följd, att sannolikt alla medlemmarna i direktionen bleve engagerade i ett flertal nämnder. Detta åter skulle utan tvivel göra arbetet allt för tidsödande och betungande för många och försvåra direktionens rekrytering med för uppgiften lämpliga personer. Konsistoriet kunde därför för sin del icke tillstyrka, att antalet sattes lägre än till lägst 15, högst 21, varvid tanken på att jämväl utse suppleanter syntes böra övergivnas, särskilt med hänsyn till föreskriften i § 3 av ovannämnda lag. Ingen torde på allvar kunna göra gällande, att direktionens arbete med ett medlemsantal av 21 skulle avsevärt förtyngas eller dess enhet och kontinuitet, som låge direktionen så varmt om hjärtat, äventyras.

Vad därefter anginge sättet för den föreslagna begränsningens vinnande, ville konsistoriet först reservera sig mot en punkt i den av direktionen framförda motivering. Direktionen hänvisade på en även av konsistoriet konstaterad utveckling hän emot ett allt starkare försvagande av skolorådets ställning. Som exempel på detta försvagande anfördes kungl. kungörelsen den 4 februari 1916, varigenom skolorådets rätt att uppgöra förslag till lärartjänster upphävts. I avseende härpå ville konsistoriet å ena sidan bestrida, att nämnda utveckling vore i allo så lycklig, som direktionen, att döma av dess nu föreliggande försök att ytterligare reducera skolorådets betydelse, syntes förmäna, å andra sidan bestämt hävda, att samma utveckling icke vore att anse såsom en helt och hållet nödvändig och oundviklig eller ofrivillig följd av skolväsendets nuvarande organisation. Den syntes fastmer delvis ha sin grund i en ganska medveten tendens att allt mer göra direktionen uteslutande till en av stadsfullmäktiges nämnder, ett beredningsutskott för folkskolärenden. Men mot denna tendens ansåge sig konsistoriet böra inlägga en allvarlig gensaga.

Visserligen skulle, under förutsättning att det antyddas syftet förverkligades, alltså genom skolorådets och församlingarnas uteslutande från representation i direktionen,

såsom ofta genom en stark centralisering av ett förvaltningsområde, något vinnas i avseende på lätthet i frågornas formella handläggning, planmässighet och kontinuitet, vilket allt direktionen framhävde såsom det egentliga skälet för sitt ändringsförslag. Men konsistoriet kunde icke dölja för sig, att sådant som enhet, planmässighet, kontinuitet i verkligheten ofta betecknade mer formella tekniska begrepp än reela, varav man också i direktionens motivering finge ett starkt intryck. Intresset för organisationens formella och tekniska förbättring vore naturligtvis fullt berättigat, men det finge på inga villkor tillgodoses på bekostnad av viktiga sakliga hänsyn och kunde under inga förhållanden få gälla som skäl för förändringar, genom vilka något väsentligt värdefullt i en äldre organisation äventyrades. Det vore dock konsistoriets mening, att ändringsförslaget just åsidosatte verkligen väsentliga sakintressen, som den nuvarande decentralisationen visat sig tjäna — låt vara att den måhända medfört vissa svårigheter i avseende på det inre arbetssättet i direktionen eller kanske mera i avseende på smidigheten i samarbetet mellan direktionen och stadsfullmäktige.

De sakliga intressen, som genom det underdåniga förslagets upphöjande till lag skulle bli lidande, ville konsistoriet i det följande närmare taga sikte på.

I sådant avseende hemställdes först, om det icke vore fullkomligt stridande mot direktionens väsen och uppgift, sådana dessa fattades i lagen om folkskoleväsendet i Stockholm och stadgan för detsamma, i fall direktionen förvandlades till uteslutande en stadsfullmäktigenämnd. Direktionen vore nämligen, utom en nämnd under stadsfullmäktige, även en styrelse för undervisnings- och uppfostringsväsendet i huvudstaden. Dessa viktiga angelägenheter hade i enlighet med sin natur av ålder hört till de ärenden, som kyrkostämman handlagt. 1909 års lag, som av direktionen åberopades som stöd för dess förslag, hade visserligen medfört en förändring, men icke större än att skolstyrelserna i vissa städer, som här avsåges, till halva antalet fortfarande utsåges av kyrkostämman. Konsistoriet kunde icke frångå, att det vore ett, sakligt sett, mycket ödesdigert steg att nu här i huvudstaden göra början med att lägga hela det så betydelsefulla och ömtåliga område, som här vore i fråga, under stadsfullmäktige helt och hållet, d. v. s. under en myndighet, som vid alla sina val av nämnder och icke minst vid val till folkskoleledningen valde efter politiska linjer, samt att slita även det sista band, som både enligt tradition och i skolväsendets egen natur liggande skäl förenade församlingen och skolan med varandra.

Därtill komme, att skolväsendet, om en sådan förändring genomfördes, lättare kunde komma att ses för mycket ur synpunkten av kommunaltekniska och ekonomiska intressen, såsom redan det här omhandlade ändringsförslaget nog i åtskilligt gäve vid handen.

Hur mycket sakligt riktigare vore det icke att bevara det väsentliga i det nuvarande valsättet? Därigenom tillförsäkrades direktionen ett jämnstarkt element, insatt däri genom val, som i regel icke alls influerades av politiska sympatier och anti-patier. Därigenom bevarades möjligheten för skolintresset att tränga ned djupare och vidare i allmänheten och att utan främmande inflytelse bestämma över valen till en del av platserna i direktionen. Denna bredare och djupare anknytning mellan skolan och allmänheten — ett anmärkningsvärt demokratiskt drag i vår hittillsvarande så framgångsrika skolutveckling — finge ökad betydelse för konsistoriet, då konsistoriet toge i betraktande, att sålunda ett kärleksfullt intresse från vidare kretsar och en större sakkunskap beträffande trängre områden av skoldistriktet tillfördes skolstyrelsen. Det torde nämligen få anses visst, att det vore omöjligt för en centralstyrelse, sådan som direktionen skulle bli efter det nya valsättets införande, att äga samma känne-

dom i alla detaljer om skolväsendet i dess helhet som ett skolråd kunde förskaffa sig inom sitt mindre område. I avseende härpå hänvisade konsistoriet till lagutskottets yttrande, när frågan förelades 1908 års riksdag.

Ehuru konsistoriet således hade de starkaste skäl att anföra emot det underdåniga ändringsförslaget, hade konsistoriet dock med beljärtande av förslagets huvudsyfte eller vikten att åstadkomma en begränsning av direktionens medlemsantal, måst taga i övervägande, om icke detta huvudsyfte kunde nås på annan väg än den föreslagna. Därvid hade två möjligheter syntes konsistoriet värda att tagas i betraktande och underkastas en grundligare prövning än den, som direktionen presterat.

Frågan syntes kunna lösas antingen genom en valkretsindelning av huvudstaden, varigenom i vissa fall två eller tre skolråd valde gemensamt en medlem i direktionen, eller genom skolrådets utseende av elektorerna, som i sin ordning skulle välja lika antal medlemmar som det, stadsfullmäktige för sin del insatte i skolstyrelsen.

Folkskol-
överstyrelsen.

Uti sitt den 3 januari 1917 avgivna utlåtande i ärendet framhåller folkskolöverstyrelsen till en början, att det visserligen förefölle överstyrelsen, som om åtskilliga av de missförhållanden, som syntes hava föranlett den föreliggande framställningen, skulle kunna i väsentlig mån avhjälpas genom lämpliga bestämmelser i den för direktionen gällande instruktionen och genom en väl avvägd arbetsordning, men att överstyrelsen ändock, med hänsyn till vad i ärendet framkommit, ansåge sig böra uttala sig för en begränsning av medlemmarnas antal, för så vitt detta kunde ske utan åsidosättande av villkoren för en med hänsyn till direktionens mångsidiga uppgift lämpad sammansättning. Angående frågan om huru långt denna begränsning borde sträcka sig ville överstyrelsen längre fram i annat sammanhang yttra sin mening.

Därefter upptager överstyrelsen till behandling det enligt överstyrelsens mening för hela den föreliggande frågan högst betydelsefulla spörsmålet, huruvida församlingarnas skolråd, såsom nu föreslagits, borde helt uteslutas från den dem hittills tillkommande befogenheten att deltaga i val av ledamöter i direktionen och yttrar härom:

Uppenbart torde vara, att denna fråga icke kunde avgöras enbart från synpunkten av att erhålla ett för direktionen i dess egenskap av nämnd under stadsfullmäktige i allmänt arbetstekniskt avseende lämpligt medlemsantal, utan det, som främst härvid syntes böra komma i betraktande, vore tydligen, vad som kunde befinnas ändamålsenligt med hänsyn till den för direktionen egenartade uppgiften att omedelbart under landets centrala skolmyndigheter, alltså utan någon mellaninstans, vara styrelse för Stockholms stads samtliga folkskolor.

På grund av denna ställning komme direktionen att utöva — och detta vore något, som överstyrelsen funne sig böra med styrka framhålla — icke blott samma funktioner, som inom riket i övrigt tillkomme de lokala skolstyrelserna, utan jämväl i stort sett de funktioner, som med hänsyn till folkskoleväsendet eljest åläge domkapitlen. Jämte sin av stadsfullmäktige beroende uppgift hadde direktionen således även att fylla såväl den uppgift att utöva statens omvårdnad om folkundervisningen, som i

allmänhet tillkomme lokal skolstyrelse, som ock det väsentligaste av vad i samma avseende tillhörde domkapitlet. Denna dess betydelsefulla uppgift framhölles också starkt i de författningar, som bestämde om den angelägenhet, som här vore i fråga, nämligen lag angående folkskoleväsendet i Stockholm den 15 maj 1903 och instruktion för Stockholms folkskoledirektion av samma dag samt Kungl. Maj:ts nädiga stadga angående folkundervisningen i Stockholm den 8 november 1901.

Förhållandet mellan direktionens kommunala och statsliga uppgift framträdde tydligt av grundbestämmelserna härom i 4 § av nämnda lag angående folkskoleväsendet i Stockholm. Angående den förra sidan av direktionens uppgift innehölls nämligen i detta stadgande: »Direktionen intager med avseende å folkskoleväsendet enahanda ställning, som åt de i gällande förordning om kommunalstyrelse i Stockholm omförmälda nämnder var inom sitt område finnes anvisad», och om den andra sidan föreskrevs, att »angående direktionens övriga allmänna åligganden samt om ordningen och sättet för ärendenas behandling hos direktionen gäller, vad därom föreskrives i särskild av Konungen för direktionen utfärdad instruktion, skolandet beträffande direktionens verksamhet jämväl lända till efterrättelse bestämmelserna uti den i 1 § omförmälda stadga». Direktionens särställning i kommunalt hänseende i jämförelse med de kommunala nämnderna i övrigt framträdde även starkt genom jämförelse med vad som bestämdes i Kungl. Maj:ts nädiga förordning om kommunalstyrelse i Stockholm, § 36. Under det att direktionens tillvaro, befogenhet och åligganden, såsom förut framhållits, vore bestämda dels genom av Kungl. Maj:t och riksdag stiftad lag, dels genom nådig stadga i huvudsaklig överensstämmelse med vad som gällde för riket i allmänhet, erhöles de i vanlig mening kommunala nämnderna sin konstitution och befogenhet efter förslag av stadsfullmäktige genom instruktioner, som fastställdes genom nådigt beslut.

Redan av vad nu anförts om direktionens uppgift och ställning torde vara tydligt, att valet av dess ledamöter delvis måste ske efter andra synpunkter än dem, som gjorde sig gällande vid tillsättning av övriga under stadsfullmäktige lydande nämnder. Men detta förhållande framträdde ännu tydligare vid uppmärksammande av de för direktionens ställning till de åligganden, som påvilade densamma, givna konstituerande bestämmelserna i förutnämnda urkunder, nämligen 2 § i nämnda lag samt § 3 i nämnda stadgan. I dessa fastställdes, att »folkskoleväsendet handhaves av Stockholms folkskoledirektion jämte de territoriella församlingarnas skolråd». De berörda författningarna vore sålunda byggda på den förutsättningen, att nämnda skolråd delade ansvaret för folkskoleväsendets handhavande med direktionen. Denna åskådning framträdde också på flerfaldiga sätt i författningarna, särskilt i nådiga stadgan jämte i det på denna författningensligt grundade reglementet för Stockholms stads folkskolor med tillhörande instruktioner, vilket reglemente efter förslag av direktionen fastställdes av folkskolöverstyrelsen. Skolrådets betydelsefulla ställning i nämnda hänseende angäves också i Kungl. Maj:ts nådiga förordning om kyrkostämman samt kyrkoråd och skolråd i Stockholm den 20 november 1863. Det vore uppenbart, att skolrådets medansvar för stadens skolväsen på det närmaste sammanhänge med deras uppgift som valkorporationer vid utseende av ledamöter i direktionen. Genom denna skolrådets befogenhet vore det, som kyrkostämmorna och deras organ utövade sitt inflytande på direktionens sammansättning och därmed givetvis på dess verksamhet. Uteslötes skolråden från denna befogenhet, vore förnämsta sambandet mellan församlingen och dess skolråd å ena sidan och direktionen å den andra avbrutet och grundvalarna för den nu gällande lagstiftningen rörande folkskoleväsendet i Stockholm väsentligen rubbade. Den av stadsfullmäktige föreslagna ändringen i fråga om

grunderna för direktionsmedlemmarnas utväljande syntes sålunda icke skäligen kunna genomföras utan samband med en mera vittgående omgestaltning av de genom nu gällande författningar fastslagna grunderna för skolväsendets ledning i huvudstaden.

Vid övervägande av det framlagda förslaget samhörighet med och inverkan på övriga bestämmelser rörande folkskoleväsendet i Stockholm kunde givetvis icke helt lämnas obeaktat, hurusom den nuvarande ordningen föregåtts av en annan, under vilken samhörigheten mellan församlingarna och det centrala organet för folkskoleväsendets ledning inom huvudstaden varit ännu starkare, i det att överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor — såsom direktionen då benämndes — nästan uteslutande utgjordes av ledamöter, valda av de territoriella församlingarnas skolråd och endast en ledamot utsedd av den borgerliga kommunen, en ordning som tidigare avlöst den, då församlingarna varit självständiga skoldistrikt. Det syntes uppenbart, att det motstånd, som nu från skolrådets sida restes mot det föreliggande förslaget, hade sin grund ej blott däri, att detta, såsom ovan påvisats, icke kunde anses överensstämma med de nu för Stockholm gällande folkskoleförfattningarnas allmänna läggning och särskilda bestämmelser, utan jämväl och icke mindre däri, att det måste leda till att sambandet avskures emellan församlingen, det genom en lång utveckling givna organet för folkundervisning och folkuppfostran, och den centrala ledningen och förvaltningen av stadens folkskoleväsen.

Det torde icke kunna förnekas, att den föreliggande frågan, om den såges från nu berörda synpunkt, hade en såväl principiell som praktisk innebörd av stor betydelse ej blott för huvudstaden utan för hela riket. Folkskolöverstyrelsen funne sig med anledning härav nödsakad beröra även denna sida av frågan. Som bekant kunde den för vårt land i allmänhet gällande ordningen, att varje församling utgjorde ett skoldistrikt med av församlingen valt skolråd som skolstyrelse, enligt lag angående folkskoleväsendet i vissa städer den 25 juni 1909, ändras därhän, att staden i sin helhet utgjorde ett skoldistrikt med en folkskolestyrelse, vald till ena hälften av församlingen eller församlingarna och till den andra av stadsfullmäktige. Denna omgestaltning vore också redan genomförd i alla våra större städer och vunnit allmänna tillämpning även i de mindre. Erfarenheten hade icke givit annat vid handen, än att den sålunda fastställda ordningen för utseende av folkskolestyrelse i stad vore ändamålsenlig även för de största städerna. Visserligen vore den icke genomförd i rikets till folkmängden andra stad, men detta berodde på förhållanden, som uppstått långt före lagens tillkomst. Nämnda lag torde sålunda kunna anses vara uttryck för de krav på nödigt samarbete mellan församlingarna och den borgerliga kommunen, som av utvecklingen framkallats. Lagen om folkskoleväsendet i Stockholm vore tydligen i det hela en förebild till nu nämnda lag, och betraktades landets folkskoleväsen från mera allmänna synpunkter, måste de båda författningarna anses som en helhet. Skulle nu, utan att skäl föreläge, vilka hämtades från för Stockholm egendomliga förhållanden, en så betydelsefull förändring, som den nu ifrågasatta, vidtagas rörande samverkan mellan församlingen och den borgerliga kommunen, torde detta helt visst med det inflytande, huvudstadens föredöme av helt naturliga skäl utövade, leda till att samma omgestaltning komme på dagordningen även beträffande övriga städer.

Under sådana omständigheter funne sig folkskolöverstyrelsen icke kunna undgå att något sysselsätta sig med frågan om vad som för folkskoleväsendet vore att vinna eller förlora genom att församlingarna, deras kyrkostämmor och skolråd avstängdes från det inflytande på folkskolans ledning, som följde därav, att de utsågo den ena hälften av folkskolestyrelsen.

Härvid syntes till en början böra erinras om vad i nu berört hänseende tidigare förekommit vid frågans behandling inför Kungl. Maj:t och riksdagen, nämligen år 1908. Redan den 22 december 1906 anhöll dåvarande överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor hos Kungl. Maj:t i underdånighet om ändring i samma författningsrum, som nu vore i fråga, även då avseende en begränsning av antalet medlemmar. Därvid sattes dock icke i fråga annat än att skolråden fortfarande skulle utse samma antal ledamöter som stadsfullmäktige, men regleringen av antalet skulle leda till att varje församling icke längre erhöle sin representant. Då ärendet efter inhämtade utlåtanden och verkställda utredningar framlades för riksdagen, skedde detta i samband med proposition om förutnämnda lag angående folkskoleväsendet i vissa städer. Angående församlings och dess skolråds betydelse i berört hänseende framhöll föredragande departementschefen då, bland annat, att det framför allt kunde anses påkallat, att församlingen fortfarande vore representerad i skolstyrelsen »med hänsyn därtill, att målsmännen för barn i folkskolan därigenom skulle i viss mån få en direkt hand med i fråga om skolstyrelsens sammansättning samt på så sätt känna sig mera intresserade av och för folkskolans angelägenheter». Och i annat sammanhang yttrade han: »Jag finner ingen anledning att frångå den princip, som nu är gällande, eller att den borgerliga och den kyrkliga kommunen var för sig utser lika stort antal ledamöter i överstyrelsen.»

Vid lagutskottets behandling av de båda förslagen hade utskottet i fråga om lagen rörande folkskolestyrelse i vissa städer, vilken i huvudsak och till sitt syfte ansågs tillfredsställande, uttalat följande: »Vid en överflyttning till stadsfullmäktige av den makt över folkskolan, vilken nu tillkommer de olika församlingarnas kyrkostämmor, bör det vara angeläget att söka finna en form, varigenom det starka församlings- och lokalintresset för folkskolans värd och förkovran fortfarande får möjlighet att göra sig gällande samt de krafter, som inom församlingarna verkat för skolans främjande och utveckling, alltjämt kunna där tagas i anspråk. Den livliga omsorg om folkskolan, som flerstädes framträtt, och den levande ästundan, som därvid varit verksam för att på bästa möjliga sätt tillgodose den egna församlingens skolor, har tvivelsutan i sin mån bidragit till att den svenska folkskolan nått den höga ståndpunkt, som den numera intager. Det synes då vara välbetänkt att icke ifrågasätta större ändringar i nu gällande bestämmelser i ämnet, än som kunna direkt föranledas av stadsfullmäktiges insättande såsom beslutande myndighet över vissa folkskolans angelägenheter.»

Då frågan om folkskoleväsendet i vissa städer änyo förelagts riksdagen år 1909, hade samma synpunkter med icke mindre styrka framhållits såväl av departementschefen som av vederbörande utskott.

Vad beträffade förslaget angående minskning av antalet medlemmar i överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor hade detta avstyrkts av utskottet år 1908, enär, såsom utskottet yttrat, de nya bestämmelserna rörande överstyrelsens sammansättning icke syntes utskottet taga tillbörlig hänsyn till de olika församlingarnas berättigade anspråk på att bli representerade i överstyrelsen. Det vore nämligen enligt utskottets uppfattning av stor vikt för uppnående av ett gott resultat, att församlingarna icke undanskötes från deltagande i vården om folkskolan i större utsträckning än som nödvändiggjordes av hithörande frågors handläggning såsom en för hela staden gemensam angelägenhet.

Folkskolöverstyrelsen kunde för sin del icke finna annat än att vad som sålunda anförts om betydelsen av att föräldrintresset och det inom församlingarna förefintliga strävandet att befordra folkskolans förkovran fortfarande gällde som skäl för bevarandet av ett starkt samband mellan församlingarna å ena sidan och den centrala led-

ningen av folkskoleväsendet inom en stad å den andra. Det syntes också påtagligt, att ju större staden vore, desto angelägnare vore det, att nämnda samband icke avbrötes. Det kunde nämligen icke vara annorlunda, än att ju större omfattning ett lokalt skolväsen erhöle, desto mera måste svårigheterna ökas, då det gällde att taga hänsyn till de många olikartade omständigheter och krav, som förefunnes bland den befolkning, som hade att överlämna sina barn till undervisning och fostran i folkskolan. Men det vore tydligen på förmågan att taga sådan hänsyn, som det väsentligen berodde, i vad mån skolstyrelsen kunde fylla sin uppgift. Huru viktig och ömtålig denna sida av skolstyrelsens verksamhet vore framträdde klart, om det toges i betraktande, hurusom folkskolan, icke minst på grund av sin egenskap att vara obligatorisk, på det mest intima sätt ingrepe i föräldrarnas liv och i hemmens dagliga förhållanden.

Nu kunde det visserligen sägas, att det vore samma befolkning, som avgåve sina röster vid val av stadsfullmäktige, som den, som gjorde sig gällande å kyrkostämma. Men härvid vore att märka, att stadsfullmäktigevalen givetvis måste ske efter andra synpunkter än dem, som närmast framginge ur föräldrantressen och uppfostringskrav. Också hade dessa val erhållit en allt mera politisk och ekonomisk innebörd. Uppenbarligen kunde det icke undgås, att stadsfullmäktigeinstitutionens allmänna egenart även toge sig uttryck vid tillsättandet av dess underlydande nämnder. Det låge därför nära, att en skolstyrelse, som ensamt tillsattes av stadsfullmäktige, finge en viss ensidig sammansättning. Det hade uppenbarligen varit med uppmärksamheten fäst på detta förhållande, som statsmakterna vid antagandet av lagen om folkskoleväsendet i vissa städer fastställt, att kyrkostämman skulle utse hälften av skolstyrelsens ledamöter. Kyrkostämmans uppgift vore ju i förevarande avseende just att tillvarataga uppfostringsintressena. Det fölle därför av sig självt, att föräldrantresset sökte sig hit och här hade lättare att göra sig gällande än vid val av stadsfullmäktige.

Vad här sagts om rikets städer i allmänhet vore tydligtvis av den art, att det fullt ut hade sin tillämpning på huvudstaden och den författningsändring, som här vore i fråga. Och det finge här en särskild betydelse, då man betänkte, hurusom inom ett skoldistrikt av Stockholms omfattning skolväsendets tillstånd och behov inom olika delar av detsamma gestaltade sig högst olika och därför också för sin ledning och sitt tillbörliga tillgodoseende krävde medlemmar, som ägde med de olika delarna av distriktet förtrolig bekantskap.

Med anledning av vad överstyrelsen anfört dels om direktionens dubbla uppgift att å ena sidan å statens vägnar utöva omvårdnad över folkskoleväsendet i Stockholm och å andra sidan fullgöra de förpliktelser, som följde av dess ställning som nämnd under stadsfullmäktige, dels om den inverkan, detta sakförhållande haft på den nu gällande lagstiftningen rörande folkskoleväsendet i Stockholm och de territoriella församlingarnas förhållande till detsamma, dels ock om frågans principiella innebörd för hela landets folkskoleväsen samt om behovet av att föräldra- och uppfostringsintresset finge vinna nödigt inflytande i direktionen, kunde överstyrelsen icke biträda stadsfullmäktiges förslag, att direktionens ledamöter skulle med åsidosättande av skolrådets hittillsvarande befogenhet så uteslutande som förelagits utses av stadsfullmäktige, utan ansåge, att församlingarnas inflytande på direktionens sammansättning fortfarande borde bibehållas.

Slutligen anför överstyrelsen följande angående antalet medlemmar i direktionen och deras fördelning på de olika valkorporationerna:

Överstyrelsen ansåge, att vad härom vore föreskrivet i förutnämnda lag angående folkskoleväsendet i vissa städer innehölle i allmänhet väl avvägda bestämmelser, vilka även kunde vinna huvudsaklig tillämpning på huvudstaden, nämligen på det sätt, att, utom den medlem, som valdes av konsistorium, finge efter stadsfullmäktiges beprövande utses ett jämnt antal ledamöter, minst åtta och högst tjugu, hälften av stadsfullmäktige och hälften genom de territoriella församlingarnas skolråd.

Att sätta högsta antalet medlemmar lägre för huvudstaden än för rikets övriga städer, som samtliga ju hade mindre invånarantal och i övrigt enklare förhållanden, kunde näppeligen vara behöfligt och syntes vara så mycket mindre påkallat, som det skulle inom de angivna gränserna ankomma på stadsfullmäktige att fastställa antalet ledamöter. Därvid kunde det ock med hänsyn till ledamöternas uppdelning på tvenne valkorporationer visa sig önskvärt att kunna besluta ett något större antal ledamöter.

Rörande sättet, varpå de territoriella församlingarna skulle utse medlemmar, hade — då det hittills tillämpade förfarandet, att varje församling utsåge en ledamot, icke med den angivna begränsningen läte sig använda — flera olika förslag varit i fråga.

Sålunda hade man tänkt sig, att den lokala representationen skulle kunna tillgodoses genom två eller flera församlingars förening till valdistrikt. Så tilltalande än i själva verket eu sådan anordning skulle vara, syntes den dock, då dess genomförande vore förenat med icke obetydliga formella svårigheter, icke kunna förordas.

Ett annat förslag till frågans lösning innebure, att valet skulle ske i huvudsak efter de grunder, som vore bestämda exempelvis vid val av kyrkogårdsnämnd i Stockholm, nämligen genom elektor, som utsåges av kyrkostämmorna.

Men i betraktande av att, såsom förut framhållits, skolråden delade ansvaret för folkskoleväsendet med direktionen, syntes det vara lämpligast, att valet ägde rum enligt de grunder, som av Kungl. Maj:t förelagts riksdagen, då frågan senast behandlats inom denna, nämligen genom elektor utsedda av skolråden. Detta val-sätt överensstämde också närmast med hittillsvarande ordning. Visserligen lämnade det icke full trygghet för tillgodosende av den lokala sakkunskapen, men om en blivande författningsbestämmelse gäve uttryck åt det önskvärda i att sagda behov bleve vid valet tillgodosett, torde man ha alla skäl att vänta, att en sådan valkorporation beaktade en anvisning av detta innehåll.

Den utav stadsfullmäktige föreslagna bestämmelsen om utseende av suppleanter för de av konsistorium och stadsfullmäktige valda ledamöterna i direktionen borde vid bifall till vad överstyrelsen härom föreslagit beträffande utseendet av samma ledamöter utsträckas att avse jämväl skolrådets ombud.

På de skäl, som sålunda anförts, har folkskolöverstyrelsen slutligen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att för sin del antaga följande förändrade lydelse av 3 § i lagen angående folkskoleväsendet i Stockholm den 15 maj 1903:

» 3 §.

Direktionen utgöres, efter stadsfullmäktiges beprövande, av minst nio, högst tjuguen ledamöter, valda sålunda, att en ledamot utses av Stockholms stads konsistorium och de övriga till hälften av stadsfullmäktige bland stadens vid fullmäktigeval röstberättigade inbyggare, som uppnått

tjugufem års ålder, och till hälften på sätt här nedan sägs bland personer, vilka äro valbara till ledamöter i skolråd samt kända för nit om skolväsendet. De ledamöter, som av skolråden utses, väljas på det sätt, att, sedan varje skolråd inom sig utsett två ombud, samtliga de av skolråden utsedda ombuden inför den bland de territoriella församlingarnas skolrådsordförande, som Stockholms stads konsistorium bestämmer, företaga val av det antal ledamöter, som för varje gång erfordras. Och bör vid sådant val tillses, att till ledamöter väljas personer, som på grund av förtrogenhet med skolväsendets tillstånd och behov inom de olika församlingarna äro skickade att inom direktionen företråda dessa. Valet sker med slutna sedlar, och vid lika röstetal skilje lotten.

Ledamot i direktionen utses — — — avgångne.

Konsistorium, skolrådets ombud och stadsfullmäktige må ock utse suppleanter för de av dem valda ledamöterna till det antal, som anses erforderligt.

Kvinna, som blivit utsedd till ledamot eller suppleant, är berättigad att när som helst avsäga sig uppdraget.»

Beträffande antalet ledamöter i direktionen har folkskolöverstyrelsens chef, överdirektören B. J:n Bergqvist, under återopande av att han i egenkap av ledamot av Stockholms folkskoledirektion och ordförande i dess byggnadsnämnd på sin tid varit i tillfälle att göra erfarenheter i fråga om arbetet inom direktionen, icke funnit skäl föreligga att frångå det av direktionen och stadsfullmäktige föreslagna medlemsantalet: minst 9, högst 15. Däremot har Bergqvist till fullo instämt i vad överstyrelsen i sitt utlåtande anfört angående de grunder, enligt vilka direktionsmedlemmarna efter skedd inskränkning av medlemsantalet enligt överstyrelsens uppfattning borde utses.

Departement-
schefen.

Såsom framgår av ovan lämnade redogörelse utgör antalet ledamöter i Stockholms folkskoledirektion för närvarande 31. Detta antal kommer emellertid att under den närmaste tiden ökas med ytterligare 2 medlemmar. Den 10 juni 1912 förordnade nämligen Kungl. Maj:t, att viss angiven del av Katarina församling finge vid tidpunkt, som sedermera bestämdes, på vissa villkor avskiljas från församlingen för att under namn av Sofia församling bilda eget gäll; och har Kungl. Maj:t vidare den 16 februari 1917 förklarat hinder icke möta för att beslutet om Katarina församlings delning må gå i verkställighet den 1 maj 1917.

Av vad i nu förevarande ärende blivit anfört synes tydligt ådagalagt, att en begränsning av folkskoledirektionens medlemsantal är behöflig. Sådan be-

gränsning torde under nuvarande förhållanden lämpligast böra åstadkommas genom fastställande av ett minimi- och ett maximiantal ledamöter. Direktionen och stadsfullmäktige hava föreslagit, att minimiantalet skulle bestämmas till 9 och maximiantalet till 15. Stockholms stads konsistorium har ansett, att sagda antal borde vara respektive 15 och 21, och folkskolöverstyrelsen har föreslagit, att de skulle sättas till respektive 9 och 21. Givetvis böra minimi- och maximiantalen bestämmas på ett sådant sätt, att direktionens medlemsantal åtminstone för någon tid framåt utan lagändring kan lämpas efter förhandenvarande förhållanden. Ur denna synpunkt torde de ifrågavarande gränserna icke böra göras allt för snäva.

Vad minimiantalet beträffar, synes mig det av direktionen och stadsfullmäktige föreslagna samt av folkskolöverstyrelsen tillstyrkta, eller 9, vara lämpligt. Vid bedömandet av frågan om maximiantalet bör ihåggkommas, att Stockholms folkskoleväsen numera är av synnerligen stor omfattning. År 1915 funnos inom Stockholms stad 41,476 skolpliktiga barn samt 1,136 lärare och lärarinnor i folkskolor och småskolor, eller betydligt flera skolpliktiga barn och ansevärt större lärarpersonal än exempelvis i hela Södermanlands län. Den arbetsbörda, som påvilar folkskoleledningen och särskilt dess nämnder, blir därför mycket stor. Enligt vad jag inhämtat, äro de nämnder, som tillsatts av folkskoleledningen, numera 6 till antalet, nämligen utom de förut nämnda 5 även en barnbespisningsnämnd, i vilken 4 av direktionens ledamöter samt 2 utomstående, av direktionen utsedda personer äro medlemmar. I samma mån som direktionens medlemsantal minskas och arbetet i nämnderna sålunda fördelas på färre ledamöter, i samma mån kommer givetvis det arbete, som direktionens olika ledamöter måste åtaga sig, att ökas. Med hänsyn härtill torde det vara försiktigast, att maximiantalet ledamöter i direktionen icke sättes lägre än till det antal, som överstyrelsen för Stockholms stads folkskolor själv föreslog i sin förutnämnda skrivelse den 22 december 1906 och vilket såväl Stockholms stads konsistorium som folkskolöverstyrelsen nu tillstyrkt, nämligen 21. En sådan maximigräns utesluter ju icke, att försök göres med ett mindre antal, t. ex. 15, och att antalet stannar vid denna siffra, för den händelse erfarenheten skulle giva vid handen, att det förefintliga arbetet kan med ett sådant medlemsantal bliva utfört på ett tillfredsställande sätt. Det bör nämligen överlämnas åt stadsfullmäktige att inom de fastställda gränserna bestämma direktionens medlemsantal vid olika tidpunkter allt efter förefallande behov. Jag erinrar, att de av mig nu föreslagna gränstalen äro desamma, som äro bestämda rörande antalet ledamöter inom folkskolestyrelsen i sådan stad, för vilken lagen den 25 juni 1909 angående folkskoleväsendet i vissa städer äger tillämpning.

Vad angår sättet för ledamöternas utväljande hava folkskoledirektionen och stadsfullmäktige föreslagit, att Stockholms stads konsistorium fortfarande skulle utse en ledamot i direktionen; och däremot torde intet vara att erinra. Men vidare hava de ansett, att samtliga direktionens övriga ledamöter böra utses av stadsfullmäktige. Detta innebär, såsom förut nämnts, att de territoriella församlingarnas nuvarande rätt att genom sina skolråd utse ledamöter i direktionen skulle upphöra. För en sådan förändring i valsättet synas emellertid icke tillräckliga skäl föreligga, och detta så mycket mindre, som någon anmärkning icke framkommit mot det sätt, varpå församlingarna och skolråden utövat sin hittillsvarande rätt i berörda avseende. Å andra sidan torde de skäl, som i det föregående anförts för församlingarnas och skolrådets bibehållande vid deras befogenhet att öva inflytande på direktionens sammansättning och vid deras medansvar rörande anordnandet av stadens undervisnings- och uppfostringsväsen, vara väl värda beaktande. Skolråden böra därför enligt min mening fortfarande äga rätt att välja ett lika stort antal av direktionens ledamöter som det, stadsfullmäktige få utse.

Frågan blir då, huru valen genom skolråden lämpligast skola anordnas. Av de sätt, som föreslagits, torde endast två kunna komma i betraktande. Det ena innebär, att staden skulle indelas i valkretsar, till antalet lika med det antal ledamöter, som skolråden skulle välja, att varje valkrets skulle bestå av en eller flera församlingar och att skolråden inom varje valkrets skulle gemensamt välja en ledamot; det andra, att de ledamöter, som skolråden hade att insätta i direktionen, skulle väljas av elektor, utsedda av skolråden.

Den förstnämnda anordningen har den förtjänsten, att därigenom största möjliga garanti skulle erhållas för att sådana personer tillfördes direktionen, som vore särskilt förtrogna med folkskoleväsendets tillstånd och behov inom stadens olika områden. Att detta måste betraktas såsom en fördel för skolväsendet ligger i öppen dag, om man erinrar sig den stora olikhet i skolförhållandena, som måste förefinnas mellan olika församlingar, t. ex. mellan å ena sidan en församling med så sammanträngd befolkning som Storkyrkoförsamlingen och å andra sidan en sådan församling som Brännkyrka, vilken inom sig rymmer stora områden av ren landsbygd. Det torde emellertid, såsom av folkskolöverstyrelsen antytts, knappast vara möjligt att i praxis genomföra en dylik anordning på ett sådant sätt, att full rättvisa vederfares alla de ifrågavarande församlingarna. Den nu antydda utvägen torde därför böra lämnas å sido.

Någon dylik olägenhet vidlåder däremot icke den senare anordningen för valen, nämligen genom elektor, som utses av skolråden. Denna an-

ordning har också blivit tillstyrkt av folkskolöverstyrelsen. Visserligen kan mot densamma anmärkas, såsom överstyrelsen också erinrat, att den icke lämnar full trygghet för tillgodoseende av den lokala sakkunskapen. Men å andra sidan synes det dock ligga i sakens natur, att de elektorerna, som skolråden utsett, skola låta sig angeläget vara att till den utsträckning, som är möjlig, sedan varje skolråd icke längre kan få en egen representant i direktionen, i densamma insätta sådana personer, som företräda den lokala sakkunskapen. I all synnerhet måste detta bliva fallet, om, såsom folkskolöverstyrelsen föreslagit, en lagbestämmelse gives av dylik innebörd.

Av vad jag nu anfört framgår, att jag ansluter mig till folkskolöverstyrelsens förslag, att skolråden böra få utse sina representanter i folkskoledirektionen genom av skolråden valda elektorerna. Överstyrelsen har vidare föreslagit, att det antal elektorerna, som varje skolråd hade att utse, skulle bestämmas till 2. Mot detta förslag har jag intet att invända. Elektorerna torde böra utses inom skolrådet. Lämpligt torde vara, att samtliga elektorerna företaga val av ledamöter i direktionen inför den bland de territoriella församlingarnas skolrådsordförande, som Stockholms stads konsistorium bestämmer. Givetvis bör icke någon ringare fordran ställas på de personer, vilka av skolrådets elektorerna skola kunna väljas till ledamöter av direktionen, än som gäller i fråga om dem, vilka skola kunna väljas till ledamöter av ett skolråd. Särdeles viktigt synes vara, att de äro kända för nit om skolväsendet.

Jag har intet att erinra mot förslaget, att konsistorium, skolrådets elektorerna och stadsfullmäktige skola få utse suppleanter för de av dem valda ledamöterna till det antal, som anses erforderligt.

I sammanhang med den nu ifrågasatta lagändringen torde böra meddelas ett övergångsstadgande i överensstämmelse med det, som fogats vid lagen den 15 maj 1903 angående folkskoleväsendet i Stockholm.

Departementschefen föredrog härefter ett, i anslutning till vad sålunda anförts, inom ecklesiastikdepartementet utarbetat förslag till lag i ämnet och hemställde, att detsamma måtte genom nådig proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan behagade Hans Maj:t Konungen lämna nådigt bifall; och skulle propositionen av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gustaf Florén.